

**ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОЖЛИВОГО УКРАЇНСЬКОГО
ПЕРЕКЛАДУ «ZUR GRUNDLEGUNG DER ONTOLOGIE» Н. ГАРТМАННА:
АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ К. ПЕТЕРСОНА**

У статті розглядаються термінологічні проблеми, з якими може зіткнутися будь-який майбутній перекладацький проєкт праць напівзабутого німецького мислителя Н. Гартманна «Zur Grundlegung der Ontologie» українською мовою. В контексті зростаючого зацікавлення філософією Гартманна у західному академічному просторі українська історико-філософська традиція отримує нагоду долучитися до цього дослідницького руху. Одним із ключових етапів такої інтеграції є створення фахових академічних перекладів головних творів філософа. Початковим кроком до реалізації цього завдання, як пропонується у статті, має стати переклад «Zur Grundlegung der Ontologie». З метою попередження типових термінологічних помилок, авторами проведено детальний аналіз англomовного перекладу цієї праці, виконаного К. Петерсоном, проаналізовано його «Перекладацькі Замітки». У результаті дослідження було виявлено найбільш складні для передачі терміни, здійснено їх класифікацію за групами, проведено аналіз їхнього понятійного змісту, а також запропоновано можливі варіанти перекладу українською мовою. Особлива увага приділяється термінам, які походять з філософських проєктів Е. Гусерля, Г. В. Ф. Гегеля та М. Гайдеггера, а також уже існуючим україномовним відповідникам цих понять. Попри загальну прозорість мови Гартманна, яка базується на латинсько-грецькому філософському лексиконі, окремі терміни німецького походження, зокрема парні *Dasein* і *Sosein*, залишаються проблематичними для точного перекладу. Стаття не лише окреслює ці труднощі, але й формує попередню основу для майбутнього українського перекладу «Grundlegung».

Ключові слова: *Ніколай Гартманн, Нова Онтологія, Критична Онтологія, Категоріальний Аналіз, Онтологічний Поворот, Переклад Термінів, Український Переклад, Феноменологія, Dasein, Пізнання, Трансцендентні акти.*

Напівзабуття Ніколая Гартманна

Українська історія філософії майже зовсім не знає доробку німецького мислителя Ніколая Гартманна (1882-1950). Це ім'я неможливо побачити ані серед освітніх університетських програм, ані серед публікацій в науковій періодиці, ані серед перекладацьких проєктів – свідком чого є повсякденний досвід нашого університетського життя.

Вчення Гартманна орієнтоване на дисциплінарну всеосяжність: від «практичних» етики, естетики та антропології до «теоретичних» епістемології та онтології; останню ж слід вважати основною галуззю досліджень філософа. За проєктом Гартманна, «нова», або «критична», онтологія, яка пориває зі старою спекулятивною метафізикою та поглиблює її перевершує Кантову критику, для того, щоб стати наукою, має, по-перше, бути реалістичною, по-друге, розвиватися як «категоріальний аналіз», який відправляється від феноменів і на першому етапі послуговується феноменологічним методом [Hartmann, 1949, s. 18]. Отже, перед нами філософський задум, який, з одного боку, вписується в загальну тенденцію німецької філософії у міжвоєнні роки, яку часто називають «онтологічним поворотом», але, з іншого, виділяється на цьому тлі через свою орієнтацію на класичний Новоевропейський ідеал науки, а також реалістичне перетлумачення досягнень трансцендентального ідеалізму й феноменології.

Щоправда, українська історія філософії в своєму незнанні не самотня. У американського дослідника Кіта Петерсона, спеціаліста з філософії Гартманна й перекладача його творів, знаходимо підтвердження нашим словам: «Однією з

найвидатніших постатей у цьому оновленні онтології був нині майже повністю забутий балтійсько-німецький філософ Ніколай Гартманн¹ [Peterson, 2017, p. 162]. Таке прикре становище викликає подив, оскільки для сучасної філософії характерним є незгасаючий інтерес до сучасників Гартманна: більшою мірою до Едмунда Гусерля і Мартіна Гайдеггера, меншою – до Макса Шелера, а також Ернста Кассіра та інших представників неокантіанства. Чому виникає цей інтерес цілком зрозуміло. В центрі сучасних філософських дискусій знаходиться доля онтології та епістемології за умов ревізії основ класичної метафізично-спекулятивної традиції у XX-му столітті. Гарною ілюстрацією цього є навіть не академічна авторитетність (якої, мабуть, і не могло бути), а широка популярність рухів Спекулятивного Реалізму (СР), Нового Реалізму (НР) та Об'єкт Орієнтованої Онтології (ООО).² Звісно, популярність сама по собі в жодному разі не свідчить про наукову результативність і значущість тієї чи іншої філософської течії, але, в даному випадку, вона викликана очевидно актуальністю проблем онтології.

Безумовно, філософська спільнота, тим паче академічна, не приречена на сліпе епігонство. Напроти, за виразом Грема Гармана, засновника ООО: «[...] перші ознаки відродження Гартманна почали з'являтися лише в останні роки» [Harman, 2022, p. 75]. І хоча сама ООО взагалі не приймає участі в цьому відродженні, все ж таки підтвердити ці слова легко. За останні п'ятнадцять років світ побачили щонайменше три великі збірні дослідження з філософії Гартманна [Poliantothers, 2011; Peterson and others, 2016; Kalckreuthandothers, 2019]. Вийшли і нові монографії, як-от: «Матеріалістична Етика Цінностей» Юджина Келлі [Kelly, 2011]. Більша частина цих досліджень проводиться під егідою міжнародного академічного об'єднання «Суспільства Ніколая Гартманна». Таким чином, українська академічна філософія та історія філософії сьогодні мають нагоду приєднатися до «нового онтологічного повороту», говорячи словами засновника НР, Мауріціо Ферраріса, заново відкриваючи та заново інтерпретуючи онтологію і методологію Гартманна [Ferraris, 2014, p. 18].

Необхідність академічних перекладів і коротка відповідь на критику поняття адекватності перекладу

Першочерговим завданням в такому випадку є підготовка академічних перекладів творів Гартманна. І коли це так, тоді саме «Zur Grundlegung der Ontologie» (1935) може мати пріоритет у майбутньому перекладацькому проєкті. Цьому є дві причини.

По-перше, вже існують два відносно недавніх переклади: російською (2003) та англійською (2019) мовами, які були виконані Ю. Медведєвим та К. Петерсоном, відповідно. Аналіз термінологічних рішень, які приймали перекладачі, може значно полегшити виконання українського перекладу, запобігти певним помилкам. Чи слід казати про те, що багато хто з українських дослідників і перекладачів на достатньому рівні володіють обома мовами, а тому не користуватися досвідом колег було б вельми необачно з їхнього боку. Задля лаконічності в цій статті ми зосередимося на англійському перекладі, хоча російський також потребує окремого аналізу.

По-друге, і ця причина більш суттєва, «Grundlegung» є одночасно і прологом в чотирирічному онтологічному циклі Гартманна, і підсумком його двадцятирічної роботи над розробкою гносеологічного й методологічного підґрунтя Нової онтології – містчком між раннім і пізнім періодами творчості філософа. Так, більшість основних понять, хай і в нерозвиненому, але вже в термінологічно оформленому вигляді, використовуються Гартманном ще в «Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis» (1921) [Hartmann, 1949a]. Ту ж термінологічну форму і єдність можемо простежити і в пізніших роботах, наприклад, в «Möglichkeit und Wirklichkeit» (1938) чи в «Neue Wege der Ontologie» (1943) [Hartmann, 1938; Hartmann, 1949b].

¹Тут і далі переклад з англійської виконаний А. Д.

²До речі, усі ці рухи ігнорували та продовжують ігнорувати Гартманна, не зважаючи на власну онтологічну спрямованість. Можна знайти не більше десятка посилань на німецького мислителя в усьому корпусі творів учасників цих рухів.

Може, звісно, здатися, що розглядати рішення неукраїнських перекладачів задля підготовки до перекладу українською – це безглузде заняття, адже коріння слів і граматики у різних мовах не однакові. Але будь-який переклад філософського тексту, що прагне якомога більш точної кореспонденції між прямими значеннями термінів і поняттями, вже спирається на деяке розуміння авторських понять. Ця перекладацька інтерпретація тою чи іншою мірою може відповідати чи не відповідати авторській. І оскільки часто одні й ті самі терміни Гартманна не можуть бути прямо перекладені українською чи англійською адекватним авторським поняттям чином, відтак деякі рішення Петерсона [Hartmann, 2019] цілком можуть слугувати прикладом для українських колег.

Ми також свідомі стосовно критики обраної нами перекладацької стратегії, яку, наприклад, відносно недавно висував А. А. Богачов, український філософ і перекладач текстів П. Слотердайка, Ю. Габермаса та інших відомих мислителів. Він висловлює думку, що поняття слушності перекладу має бути трактовано як *еквівалентність* (рівноцінність), а не як *адекватність* (рівність) [Богачов, 2021, с. 83]. На нашу думку, цей підхід має декілька слабких місць. По-перше, він вимагає від перекладача, користуючись виразом Богачова, «освоєння» обох традицій: рідної автору і/чи тексту та рідної перекладачеві і/чи перекладу, тобто, насправді, конгеніальності перекладача автору, або навіть супергеніальності [там само, с. 84]. По-друге, неможливо встановити об'єктивний критерій визначення «цінності» тексту в будь-якій традиції. По-третє, оскільки таке вміння перекладати філософські тексти «неможливо 'уметодичнити'» [там само], значить йому неможливо навчити або навчитися. Проте, дійсно, сила, наприклад, англійської академічної перекладацької традиції полягає як-раз у тому, що вона може виховувати і навчати нових спеціалістів, а не в тому, що вона покладається виключно на талановитих самородків, які також, безсумнівно, існують.

Мета, завдання, метод і загальне зауваження

Отже, першочергова *мета* цієї статті – провести короткий огляд перекладацьких термінологічних рішень щодо декількох ключових термінів філософії Гартманна в нещодавньому англійському виданні, а також запропонувати їх можливі українські відповідники.

Ми будемо рухатися послідовно, аналізуючи терміни за одною схемою: а) будемо наводити термін мовою оригіналу, а також його англійський переклад; б) будемо тлумачити авторське поняття та оцінювати точність і доречність перекладу терміну англійською; в) будемо пропонувати можливий український відповідник. Групувати терміни будемо тематично: онтологічні, гносеологічні, терміни з Гартманнівської теорії трансцендентних актів, а також запозичені.

Спершу, слід зробити загальне зауваження, що текст Гартманна є термінологічно прозорим і ясным. Гартманн в більшості випадків використовує конвенційну філософську лексику латинського або давньогрецького походження. В таких випадках переклад термінів взагалі не потрібен, але є і декілька винятків, котрі потребують прояснення в перекладеному тексті, і про які скажемо нижче. Окрім того, Петерсон, якому добре знайома критика аналітичних філософів в бік Гайдеггера та інших «континенталів», в своєму «Нотатку Перекладача» також попереджає читача, що Гартманн «[...] не фетишизує свої терміни й не замінює аргументи сумнівними етимологіями» [Peterson, 2019a, р. XLII]. Отже, значення німецьких термінів також часто є інтуїтивним, а тому навіть розлогий, описовий переклад може бути доречним і точно не викривить смисл оригіналу.

Аналіз термінологічних рішень англійського перекладу і можливий український переклад

А) Основні онтологічні терміни:

Оригінал: Sein; Seinde; Seinden als Seinden; Ansichsein; Seins modus; Seinsweise; ontisch; ontologisch; Indifferenz; Unabhängigkeit. / *Англійський переклад:* being; «what is», або «that which is»; being-*qua*-being, або «what is insofar as it is»; mode of being; way of being; ontic; ontological; indifference; independence.

Тлумачення термінів. В оригіналі значення всіх цих термінів повністю адекватне їх понятійному вмісту. Самі ж терміни мають усталені прямі відповідники в українській мові, а тому їх переклад можливий взагалі без втрати понятійного вмісту. Слід зробити також декілька зауважень. По-перше, у Гартманна, терміни «ontisch» і «ontologisch» вживаються як повністю синонімічні, і це слід мати на увазі тим, хто звик до Гайдеггерового їх розрізнення. По-друге, Гартманн вважає, що Sein як таке, Sein в цілому, не може бути визначеним, через що він не проводить і не міг би провести чіткого понятійного «онтологічного розрізнення» як Гайдеггер між Sein і Seinde, хоча розрізнення все ж таки проведено. По-третє, «Seinden als Seinden» – це буквальный німецький переклад Арістотелевої формули «τὸ ὄν ᾗ ὄν», або латинською «ens qua ens»; Гартманн наголошує на тому, що формула не зазнає ніякого перетлумачення в його тексті, а тому вона не потребує ніякого особливого перекладу. По-четверте, Indifferenz не може бути перекладений як «байдужість», бо це слово в українській має, скоріше, психологічне або етичне значення, що затемнить онтологічне значення Indifferenz. Indifferenz, за Гартманном, значить повну онтологічну незалежність суцього одне від одного, тобто незалежність певного суцього, оскільки воно є суцим від іншого суцього, оскільки воно є суцим. Щоправда, Гартманн розрізняє Indifferenz і Unabhängigkeit. Останній термін має ідеалістичне походження і суб'єктивну забарвленість, що доречно (і то частково) лише у випадках, коли йдеться про відношення свідомості й зовнішніх для неї речей; через це у випадках, коли йдеться про суцце взагалі, термін не відображає повної відсутності будь-яких онтичних відносин, а лише відсутність обумовленості буття одного суцього іншим.

Щодо англійського перекладу. «Найчастіше вживані онтологічні терміни Гартманна, як відомо, важко перекласти конвенційною англійською мовою» [Peterson, 2019a, p. XL]. Складності цілком очевидні. По-перше, англійське слово «being» має подвійне значення: і «Sein», і «Seinde», тобто і «буття», і «суцце». Водночас, оскільки Гартманн вважає, що все, що становить предмет онтологічного пізнання – це категорії буття, тобто його диференціації, це вимагає від будь-якого англійського перекладача підкреслювати різницю між Sein і Seinde. Петерсон прямує шляхом розкриття понятійного змісту терміна «суцце» в описових формах, і пропонує доволі розлогі, але ясні варіанти. Його досвід в цьому відношенні може бути корисний як демонстрація того, що перекладачам не завжди слід шукати точні відповідники термінам, а краще розкривати зміст понять. По-друге, англійський сполучник і прислівник «as» не є повністю підходящим для передачі Арістотелевого «ᾗ» в значенні близькому до українського «оскільки». Рішення використовувати латинський «qua» є звичним в англійській традиції.

Можливий український переклад. Sein – буття; Seinde – суцце; Seinden als Seinden – суцце як суцце, або суцце як таке; Ansichsein – саме по собі суцце, або в-собі суцце; Seinsmodus – модус буття, або буттєвий модус; Seinsweise – спосіб буття; ontisch – онтичний, або сутнісний (від контексту); ontologisch – онтологічний; Indifferenz – індиферентність; Unabhängigkeit – незалежність.

Оригінал: Dasein; Sosein. / *Англійський переклад:* Dasein; Sosein.

Тлумачення термінів. Dasein і Sosein є парними термінами, а тому їх необхідно перекладати або калькувати лише симетрично. Слід одразу ж відкинути передсуд, що нібито термін Dasein є розробкою Гайдеггера: його використання щонайменше можна відстежити вже у «Критиці Чистого Розуму» (якщо не раніше) в сенсі зовсім відмінному від дещо антропічного гайдеггерівського. Критика Гартманном Гайдеггера за цю антропічність, а також надані їм пояснення¹ в другій частині «Grundlegung» не залишають сумнівів: будь-який переклад за аналогією із Dasein Гайдеггера буде помилковим. Відтак, ідею перекладати Dasein Гартманна як «присутність» (рос. присутствие) за прикладом перекладу «Буття і Часу» В. В. Бібіхіна можна відкинути. Так само, пропонування перекладу А. А. Богачова «єство» [Богачов, 2021, с. 86] є непідходящим у цьому випадку. Daseiny

¹«Die eine ist die von essentia (Wesenheit) und existentia, oder in allgemeinerer Fassung von Sosein und Dasein» [Hartmann, 1965, s. 82].

Гартманна є відповідником латинської *essentia* і суто німецького *Wesenheit*, хоча й ширшим ніж обидва за змістом. *Dasein* – це не буття взагалі, проте це просто буття певного суцього, його буття-основа, хоча це нерозрізнене *в собі* буття. Своєю чергою, *Sosein* є відповідником латинської *existentia* і німецької кальки *Existenz* також депо ширшим ніж обидва терміни за змістом. *Sosein* – це не існування і не якість, проте це буття так чи інакше (не плутати з буттям в той чи в інший спосіб), це розрізнене *в собі* буття, тобто певне буття певного суцього.

Щодо англійського перекладу. «[...] *Sosein* може бути перекладене як *being-so, being-such, beingsuch-and-such*, але я вважаю ці варіанти занадто незграбними» [Peterson, 2019a, р. XLII]. Їх незграбність є наслідком подвійного сенсу англійського слова «*being*», про що вже було сказано, а також громіздкістю подібних граматичних конструкцій в англійській мові. З цих причин, а також маючи перед собою приклад гайдеггерівського *Dasein*, яке прижилося в англійській традиції в оригінальному вигляді, Петерсон залишив терміни без перекладу. Слід сказати, що він також відкинув латинський відповідник частково через дефініції самого Гартманна, частково через те, що такий переклад призводить до непотрібних конотацій із схоластиком чи екзистенціалізмом, до якого Гартманн жодного відношення не мав. В Петерсона були й інші причини прийняти рішення залишити терміни без перекладу. Наприклад, у Канта *Dasein* навпаки розуміється близько до *Existenz*. Цей прецедент надовго запам'ятався англійським перекладачам, які передавали *Dasein* як *existence*. В англійському виданні «*Neue Wegeder Ontologie*» (1953) в силу цієї звички термін *Dasein* перекладався Рейнхардом Куном непослідовно, тобто контекстним чином. Наприклад, початок дев'ятого абзацу четвертої глави: «*His being in the world presupposes the being of the world*» [Hartmann, 1953, р. 35] / «*Sein Dasein in der Welt setzt der en Dasein voraus [...]*» [Hartmann, 1949b, s. 30]; і кінець того ж абзацу: «*And since, in the same manner, the organic world has the inorganic one for its presupposition, it must further be asserted that all of nature from the bottom up to the living beings akin to man is a condition of his existence*» [Hartmann, 1953, р. 35] / «*[...] und da die organische Welte benso die anorganische zur Voraussetzung hat, so muß man weiter sagen: die ganze Natur von unten auf bis hinanzu den ihm verwandten Lebewesenist Bedingung seiner Existenz*» [Hartmann, 1949b, s. 30].

Можливий український переклад. Беручи до уваги досвід Петерсона, стає очевидним, що перекладати ці терміни латинськими відповідниками (есенція та екзистенція) не має сенсу, бо це просто затемнить їх значення. Залишити ці терміни без перекладу (навіть у транслітерованому вигляді) цілком можливо як виключення, але таке рішення залишає їх значення неінтуїтивними для читачів-неспеціалістів. Що стосується калькування (ось-буття, або тут-буття, і так-буття, або ось-так-буття), то воно не викривляє значення термінів, а доволі добре передає його. Можливим також залишається шлях передачі понятійного вмісту (просто-буття суцього і певне-буття суцього), але тоді терміни будуть вельми розлогими і описовими, через що не завжди контекстуально доречними, а тому, можливо, їх слід використовувати разом із іншим варіантом перекладу, наприклад, разом із калькуванням.

Б) Основні гносеологічні терміни:

Оригінал: *transzendenter Akt; erfassen, erfassende Akt; objizieren, Objektion; erschaffen.*
/ *Англійський переклад:* *transcendent act; to grasp, act of grasping; to objectify, objectification; to create.*

Тлумачення термінів. В основі теорії пізнання Гартманна лежить реалістична теорія *трансцендентних* актів свідомості, яка є розширенням, доповненням і критикою феноменологічної теорії інтенціональних актів. Гартманн відрізняє трансцендентність від трансцендентальності. За останньою він закріплює класичне Кантове визначення, а першу розуміє буквально, тобто як «те, що за межею»; у випадку теорії пізнання, як «те, що за межею іманентної сфери свідомості». Звідси, *transzendenter Akt* – це такий акт, який виходить за іманентну сферу свідомості до суцього як такого, суцього безвідносно будь-яких суб'єктивних репрезентацій. Пізнання (*erkenntnis*) є таким актом, а тому воно направлене на

трансцендентні, а не іманентні, для свідомості формації. Пізнання доставляє свідомості іманентний пізнавальний образ суцього, тобто об'єкт. Отже, з точки зору гносеології, маємо принципову двоїстість іманентних формацій в свідомості: просто образи (образи уяви, думки, суто ілюзорні образи чуттєвості тощо), які не відсилають до реального суцього (байдуже внутрішнього або зовнішнього для суб'єкта), хоча самі вони реально існують як утворення свідомості, та пізнавальні образи, які і самі реально існують, і відсилають до реального суцього. Отже, пізнання *націлене* на реальне суще, а пізнавати значить *erfassen*. Доставляти пізнавальний образ і поступово доповнювати його значить *objizieren*. Утворювати іманентні свідомості формації, які не відсилають до реального суцього, окрім як фактом свого буття, значить *erschaffen*.

Щодо англійського перекладу. Всі ці терміни нескладно перекласти і англійською, і українською, але цікавою залишається примітка Петерсона: «Гартманн наголошує на протиставленні Erfassen як різновиду пізнання як «grasping» (щоб підкреслити, що в таких актах свідомість виходить за межі самої себе) з Erschaffen (creation), яке конструює свої об'єкти» [Peterson, 2019a, р. XLII]. Тобто перекладацька інтерпретація поняття erfassen повинна мати на увазі, що воно принциповим чином протиставляється уявленню про, мовою Гартманна, «Закон Свідомості» (Bewusstsein Gesetz), який Гусерль покладає в основу своєї феноменології, і згідно з яким свідомість не може вийти за свої межі і має справу лише зі своїми іманентними утвореннями. На думку Гартманна, сам феномен пізнання відкриває себе як трансцендентний акт. Таким чином, поняття erfassen утворено в феноменологічній перспективі – воно також є основним поняттям закону трансцендентності, як його називає Гартманн. Закон трансцендентності є доповненням феноменологічного закону інтенціональності. Слід також додати, що переклад Objektion як objectification не є зовсім точним. Річ у тім, що в англійській мові objection має стійке значення «заперечення». Сам же Гартманн в статті «Die Erkenntnis im Lichte der Ontologie» (1949) користується терміном Objektivierung для позначення позитивістського гносеологічного концепту, який же і критикує [Hartmann, 1955, s. 124].

Можливий український переклад. Transzender Akt – трансцендентний акт (і ні в якому разі не трансцендентальний); objektion – об'єкція, objizieren – об'єкціювати; erschaffen – утворити. Складніше з erfassen. Буквально дієслово fassen може мати значення «розуміти», «зрозуміти», «постигнути», і більш природне «хапати», «схопити»; корінь слова також відсилає до українського іменника «поняття». Додання префіксу «er-» вказує на довершену дію. Отже, цей термін можна передавати як «схоплення», але тоді втрачаються конотації erfassen як розумного акту. Якщо ж перекласти цей термін як «поняття», тоді він втратить сенс «виходу за межі», і, окрім того, одним словом буде позначене і загально-філософський, і формально-логічний, і специфічний Гартманнівський концепт. «Акт поняття» за аналогією з erfassende Akt також є незадовільним варіантом. Через явні недоліки двох останніх варіантів слід зупинитися на першому, але краще дати пояснення щодо конотацій терміну в примітках для читача.

Оригінал. Transobjektivität; Übergegenständlichkeit; Irrationale; Phänomen transzendenz.
/ *Англійський переклад:* transobjectivity; nonrational; phenomenal transcendence.

Тлумачення термінів. Transobjektivität і Übergegenständlichkeit суть майже повністю синонімічні терміни. Вони означають «проблемну» зону в суцшому, тобто те, що усвідомлюється суб'єктом як «ще не пізнане» у суцшому, те, що суб'єкт ще не об'єкціював, ще не опрідметнив. Transobjektivität і Übergegenständlichkeit як межі пізнання суцього мають суто суб'єктивне походження, а як терміни суто гносеологічне. Петерсон також робить важливе доповнення: «Гусерлівський “закон інтенціональності” протиставляється Гартманнівському “закону трансоб'єктивності”¹, які разом описують два боки феномену пізнання. Відношення інтенціональності існує між актом і інтенціональним об'єктом, де свідомість “має” “об'єкт” або “явище” (але не обов'язково те, що є саме по собі поза ними); відношення “схоплення” існують між актом і суццим самим по собі, яке “є”

¹Інша назва вже була приведена: закон трансцендентності.

імпліцитно поза самим актом» [Peterson, 2019b, p. 42]. Transobjektivität і Übergegenständlichkeit охоплюють і зону того, що суб'єкт може пізнати, і зону того, що суб'єкт не може пізнати. Те, що суб'єкт не може пізнати, носить назву Irrationale. В «Metaphysik der Erkenntnis» також зустрічається синонімічний термін Transintelligible. Irrationale як межа пізнання має і об'єктивну сторону на відміну від Transobjektivität і Übergegenständlichkeit, бо суб'єкт в силу природи власного когнітивного апарату не здатен пізнати те, що за цією межею. Щодо Phänomen transzendenz, слід сказати, що буття будь-якого феномена чуттєвості як іманентного утворення свідомості може відповідати або не відповідати буттю трансцендентного сущого. Жоден феномен не свідчить ані на користь відповідності, ані на користь невідповідності. Кожен феномен тому потребує від свідомості рішення щодо буття або небуття того, що ним репрезентовано. Phänomen transzendenz якраз і означає цю «вимогу» феноменів від свідомості судити про буття або небуття відповідного цим феноменам сущого, тобто спонукання свідомості феноменами до виходу за власні межі.

Щодо англійського перекладу. Петерсон стикається із проблемою буквальної неперекладності терміна Übergegenständlichkeit англійською, тому, беручи до уваги через майже повну відповідність цього терміну з Transobjektivität, вирішує поєднати ці терміни у один – transobjectivity. У смисловому відношенні переклад втрачає небагато, бо в тексті є лише декілька місць, де зустрічається слово «Übergegenständlichkeit» і його похідні форми. Там, де пояснення потрібні, Петерсон приводить оригінальні терміни у дужках, наприклад: «Німецьке слово “об'єкт” (Gegenstand) – тобто “те, що стоїть напроти” (das “Gegenstehende”) – демонструє таке саме відношення» [Hartmann, 2019, p. 26]. В українській мові такої проблеми не виникає. Цікавішим є інше рішення Петерсона: «Один із латинських виразів, який він використовує для позначення когнітивних обмежень людини, – це “irrational”, але оскільки воно має забагато небажаних негативних конотацій в англійській мові, яких не виникало для Гартманна, я використовую “nonrational”, а не “irrational”» [Peterson, 2019a, p. XLII]. Насправді окрім просто негативних конотацій, термін має ще й психологічні й психоаналітичні конотації, які також зовсім небажані. Саме тому, слід взяти до уваги досвід Петерсона, хоча в українському перекладі краще підкреслити те, що Irrationale є таким через «зсув» категорій людського розуму, тобто, словами Гартманна, гносеологічних категорій, відносно онтологічних. Ratio, в даному випадку – це людське ratio, тоді як nonrational може бути невірно інтерпретованим як нерозумне взагалі. Водночас не є доречним при перекладі підспудно давати таку оцінку, що нібито Irrationale «перевершує» можливості когнітивного апарату людини, наприклад, використовуючи термін «понадраціональне»; Гартманн впевнений, що суще саме по собі є повністю інтелегібельним, Irrationale просто не охоплюється категоріями людського розуму. Щодо Phänomen transzendenz, то воно передається Петерсоном буквально.

Можливий український переклад. Transobjektivität – трансоб'єктивність або надоб'єктивність; Übergegenständlichkeit – надпредметність; Irrationale – позараціональне або нераціональне; Phänomen transzendenz – феноменальна трансцендентність.

В) Терміни з теорії емоційно-трансцендентних актів Гартманна:

Оригінал: Die emotional-transzendenten Akte; Die Emotional-rezeptive Akte; Die emotional-prospektiven Akte; Die Emotional-spontane Akte; Betroffen sein; Vorbetroffen sein; Rückbetroffen sein; Verwurzelung; Erfahrung; Erlebnis; Erleiden. / *Англійський переклад:* Transcendent Affective Acts; Receptive Affective Acts; Prospective Affective Acts; Spontaneous Affective Acts; being-affected; anticipatory being-affected; reflexive being-affected; embeddedness; experience; living through; to suffer, suffering.

Тлумачення термінів. Загальна назва цієї групи актів свідомості – емоційно-трансцендентні акти. «Сюди належать усі особисті стосунки, усі ставлення до речей, усі переживання, прагнення, бажання, дії, вчинки, воління та схильності; так само всі успіхи та невдачі, страждання, терпіння, але також очікування, надія, страх» [Hartmann, 1965, s. 163]. Обмежимося лише цим списком. Пізнання теж трансцендентний акт, але єдиний

неемоційний. В цьому його перевага перед всіма іншими актами, але й недолік. Перевага полягає в тому, що пізнання це «найчистіший», тобто «самий об'єктивний», акт свідомості; недолік же – в тому, що акт пізнання, узятий в ізоляції від загального життєвого контексту (Lebenszusammenhang), не може розв'язати суб'єктивістський скепсис щодо буття зовнішнього світу [там само, s. 193]. Він межує із емоційно-трансцендентними актами, їм всім характерна «вкоріненість» (Verwurzelung) в повсякденне життя. Таким чином, емоційно-трансцендентні акти суть достовірні свідчення про реальність чогось. В emotional-rezeptive Akte «[...] спосіб даності реального Dasein має найчистіше виражену форму та виключно безпосередню значимість» [там само, s. 164]. Вони включають Erfahrens, Erlebens, Erleidens. В цих актах щось трапляється (widerfahren) із суб'єктом завжди мимо його волі, але лише іноді проти неї. Суб'єкт проживає (erlebt) те, що з ним трапляється «[...] у формі дуже конкретного Betroffensein» [там само]. До emotional-prospektiven Akte належать всі ті акти свідомості, що репрезентують майбутнє або стосуються його суб'єктивних репрезентацій, всі ті, які можна назвати очікуванням «того, що має чи може трапитись». Важливо зауважити, що Betroffensein в акті перспекції модифікується і стає Vorbetroffensein. Назва «emotional-spontane Akte» говорить сама за себе, до відповідної групи належать всі акти воління, прагнення тощо.

Щодо англійського перекладу. Петерсон робить сміливий крок, обираючи термін affect, а не emotion. У цього рішення є дві причини. По-перше, в розумінні Петерсона, головною метою розробки Гартманном теорії трансцендентних актів є спростування суб'єктивістських аргументів на користь небуття зовнішнього предметного світу. По-друге, у такий спосіб можна погодити назви груп трансцендентних актів свідомості з назвою відповідного модусу буття суб'єкта, тобто being-affected. Оскільки, за Гартманном, найдостовірніше свідчення буття зовнішнього світу надають саме рецептивні акти, які мають місце лише тоді, коли суб'єкт *знає впливу* чогось зовнішнього, доречним, на думку перекладача, було підкреслити, що свідомість активна лише тоді, коли вона «зіткнулась» із реальністю, і що це трапляється мимоволі. Ця контраверсійна «пасивність» актів свідомості виходить на перший план в рецептивних актах, але в двох інших групах ні. Отже, термін «being-affected» є гарним відповідником «Betroffensein», але погодження цього терміну із назвою груп актів свідомості, які мають перекладатися за однією схемою, є доречним лише у випадку рецептивних актів. Також Петерсон зауважує щодо необхідності розрізнення Erfahrung і Erlebnis: «Ці два терміни можна перекласти як “experience”, але “experience” закріплене за першим [Erfahrung – М. М.; Д. Г.], тоді як “livingthrough”, що, за Гартманном, більше пов'язане зі стражданням, відповідає Erlebnis» [Peterson, 2019, p. XLII]. Рішення передати Verwurzelung як embeddedness продиктовано тим, що це англійське слово наголошує на сусідстві різноманітних актів свідомості, які разом утворюють єдиний контекст.

Можливий український переклад. На нашу думку, оригінальний термін emotion набагато краще залишити без змін, навіть попри його психологізм. Гартманн не використовує цей термін виключно в значенні «чуттєві стани», а тому він лише частково відповідає Арістотелевому «πάθος», який латиною передавали як «perturbatio», «passio» і «affectus» з Античності і до Нового часу. Термін emotion є більш влучним для позначення «внутрішньої» суб'єктивної активності. Отже, слід мати на увазі, що Гартманн застосовує цей термін в контексті теорії актів, а не метафізики душі. Die emotional-transzendenten Akte – емоційно-трансцендентні акти; Die Emotional-rezeptive Akte – емоційно-рецептивні акти; Die emotional-prospektiven Akte – емоційно-перспективні акти; Emotional-spontane Akte – емоційно-спонтанні акти; Betroffensein – буття-зворушенням і зворушеність, або буття-занепокоєним і занепокоєність; Vorbetroffensein – упереджуюча зворушеність; Verwurzelung – вкоріненість; Erfahrung – досвід; Erlebnis – проживання; Erleidens – страждання.

Г) *Запозичені терміни:*

Оригінал: Aufhebung; objektiver Geist. / *Англійський переклад:* Aufhebung, або (dialectical) sublate; objective Spirit.

Тлумачення термінів. Очевидно, що обидва терміни є спадщиною Гегелевої філософії. Значення цих термінів, які добре відомі спеціалістам, у Гартманна певною мірою відповідають оригіналу, хоча вони виведені поза контекст системи Гегеля. Так, за Гартманном, objektiver Geist – це є один з прошарків *реального* буття, це сфера надіндивідуального, а значить історичного, соціального і політичного, розумного життя. Aufhebung же значить такий розвиток поняття, який поєднує і негативний момент заперечення, і позитивний момент затвердження або збереження.

Щодо англійського перекладу. Петерсон вирішив залишити Aufhebung без перекладу «[...] у тих випадках, коли воно чітко вказує на одночасне збереження суттєвого та усунення неадекватного» [Peterson, 2019a, p. XLII]. Приклад такого вжитку в назві п'ятнадцятої глави: «Aufhebung des ontologüchen Scheines» [Hartmann, 1965, s. 101]. В усіх інших випадках, де логічний наголос падає на негативний момент, Петерсон використовує класичний англійський переклад «sublate». Оригінал: «eraufgehobenist» [Hartmann, 1965, s. 141]; переклад: «is dialectically sublated» [Hartmann, 2019, p. 167]. Можна побачити, що Петерсон навіть додає прикметник «dialectically» для уточнення походження і значення терміну, що є цікавим рішенням. Objektiver Geist має класичний англійський вид «objective Spirit».

Можливий український переклад. Безсумнівно, objektiver Geist слід перекласти усталеним словосполученням «об'єктивний Дух». Щодо Aufhebung, переклад П. В. Таращука «скасування», хоча і викликає багато нарікань з боку колег, цілком може використовуватися у тих випадках, коли терміном виділяється лише суто негативний момент [Гегель, 2004]. З тої причини, що цей переклад не став широко вживаним, варто на манер Петерсона додавати прикметник-уточнення: «діалектичне скасування». У такий спосіб можна перекладати навіть у тих випадках, коли термін в оригіналі має своє повне подвійне значення.

Оригінал: natürliche Einstellung; reflektierte Einstellung. / *Англійський переклад:* natural attitude; reflective attitude.

Тлумачення термінів. Термін Einstellung походить з феноменології Гусерля, використовується із прикметником natürliche. Natürliche Einstellung слід розуміти як ставлення суб'єкта до того, що він споглядає в просторі й часі, не як до іманентних формацій свідомості, а як до трансцендентних речей, які належать світові. Це суб'єктивне ставлення є наївним; воно також характерне для всіх природничих наук. Це поняття Гартманн запозичує без змін. Він вважає, що онтологія так само ставиться до своїх предметів, як і природничі науки. Своєю чергою, це значить, що онтологічне пізнання націлене і спрямоване на об'єкти як суті. Гносеологія ж, яка, на думку Гартманна, стала основною філософською дисципліною у Новий Час, займає протилежну позицію. «Проте теорія пізнання, яка якраз питається про умови знання і про те, в чому знання полягає, повинна розвернути природне спрямування пізнання, навіть піти у зворотному напрямку – повинна зробити пізнання своїм предметом. Цей розворот природного спрямування є епістемологічною рефлексією» [Hartmann, 1965, s. 45]. Гносеологія має reflektierte Einstellung. Для подальшого розвитку цих понять Гартманн вводить латинські терміни: intentio recta і intentio obliqua (пряма та непряма інтенції), які відповідають natürliche Einstellung і reflektierte Einstellung. Переклад латинських термінів непотрібен.

Щодо англійського перекладу. Attitude традиційно використовується для перекладу Гусерлівських текстів англійською. Термін походить з психології кінця XIX-го століття. У цьому значенні він не став широко розповсюдженим, а тому в філософських текстах не несе непотрібних конотацій для більшості читачів.

Можливий український переклад. В. І. Кебуладзе в своєму перекладі «Ідей І» Гусерля передав Einstellung українською як «настанову» [Гусерль, 2020]. Цей варіант є цілком доречним і може бути використаний. Те ж стосується і варіанту «установка». Але ми

вважаємо, що краще передавати Einstellung як «ставлення». В феноменологічному контексті термін є доречним з кількох причин: по-перше, його буденні конотації («відношення» або «вподобання») не заважають інтуїтивному розумінню Гусерлівського поняття; по-друге, «ставлення» підкреслює суб'єктивний і змінний характер предмету поняття; по-третє, слово «ставлення» в українському слововжитку є більш природнім за інші варіанти.

Оригінал. Zuhandenheit; Zuhandensein. / *Англійський переклад:* ready-to-hand; being ready-to-hand.

Тлумачення термінів. Термін утворений Гайдеггером. В тексті Гартманна зустрічається не більше двадцяти разів і завжди із посиланням на його творця. Значення терміну залишається без змін: Гайдеггерів Dasein розуміє предмети як такі, що мають застосунок для чогось (в побуті). Zuhandenheit – модус існування предметів. Zuhandensein – буття у спосіб застосовності для чогось (в побуті).

Щодо англійського перекладу. Петерсон користується традиційним англійським перекладом.

Можливий український переклад. Можна скористатися конвенційними термінами «підручність» і «буття-під-рукою».

Висновки

Для запобігання поширеним помилкам, у статті проведено детальний аналіз термінологічних рішень англійського перекладу *Grundlegung* К. Петерсоном. Загалом, текст М. Гартманна характеризується прозорістю та ясністю завдяки використанню конвенційної філософської лексики латинського й давньогрецького походження, що не потребує перекладу. Однак, досліджуючи перекладацький досвід Петерсона, нами було виявлено терміни, передача яких іншими мовами є проблематичною, зокрема, зумовлені специфічністю концептуальних інтерпретацій Гартманна. У процесі аналізу термінів було здійснено їх класифікацію на групи: онтологічні, гносеологічні, запозичені, терміни з теорії трансцендентних актів свідомості. Ми інтерпретували поняття, які означають ці терміни, задля виявлення найбільш вдалої передачі українською мовою; ми запропонували відповідні українські варіанти. Зрештою ми дійшли висновку, що деякі терміни не мають адекватного відповідника в українській мові, а тому потребують розлогого, описового перекладу. Особливу увагу нами було приділено термінам, що походять з філософських систем Е. Гусерля, Г. Гегеля та М. Гайдеггера, а також аналізу вже запропонованих українських відповідників цим термінам від В. Кебуладзе, П. Тарашука і А. Богачова. Водночас, нам не вдалося запропонувати єдиного задовільного відповідника для таких термінів Гартманна, як *Dasein* та *Sosein*, хоча ми інтерпретували відповідні ним поняття і запропонували описовий переклад. Все ж таки, переклад цих понять залишається предметом дискусій. Отже, поки йдеться лише про розробку термінологічного остову для майбутнього українського перекладу «*Zur Grundlegung der Ontologie*» Гартманна, коли окреслюються основні термінологічні проблеми й пропонуються шляхи їх вирішення в контексті філософських і мовних традицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Богачов, А. А. (2021). Про еквівалентність перекладу «Буття і Часу» Мартіна Гайдеггера. *Sententiae*, 60 (3), 83-91.
- Гегель, Г. В. Ф. (2004). *Феноменологія духу* / пер. з нім. П. В. Тарашук, Київ: Основи.
- Гусерль, Е. (2020). *Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії* / пер. з нім. В. І. Кебуладзе. Харків: Фоліо.
- Ferraris, M. (2014). *Manifesto of New Realism* (S. De Sanctis, Trans.). New York: State University of New York Press.
- Harman, G. (2022). *Architecture and Objects*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Hartmann, N. (1938). *Möglichkeit und Wirklichkeit*. Berlin: De Gruyter.

- Hartmann, N. (1949a). *Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis*. 4th edition. Berlin: de Gruyter.
- Hartmann, N. (1949b). *Neue Wege der Ontologie*. 3rd edition. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag.
- Hartmann, N. (1955). Die Erkenntnis im Lichte der Ontologie. In Ders.: *Kleinere Schriften*. Bd. I: *Abhandlungen zur Systematischen Philosophie* (pp. 122-179). Berlin: de Gruyter.
- Hartmann, N. (1965). *Zur Grundlegung der Ontologie*. 4th edition. Berlin: de Gruyter.
- Hartmann, N. (2019). *Ontology: Laying the Foundations*. (K. R. Peterson, Trans.). Berlin: De Gruyter.
- Kelly, E. (2011). *Material Ethics of Value: Max Scheler and Nicolai Hartmann*. London: Springer.
- Kalkreuth M., Schmieg G., Hausen F. (Hrsg.) (2019). *Nicolai Hartmanns Neue Ontologie und die Philosophische Anthropologie*. Berlin: De Gruyter.
- Peterson K., Poli R. (Eds.) (2016). *New Research on the Philosophy of Nicolai Hartmann*. Berlin: De Gruyter.
- Peterson, K. R. (2017). Nicolai Hartmann and Recent Realisms. *Axiomathes* 27, 161-174.
- Peterson, K. R. (2019a). Translator's Note. In N. Hartmann, *Ontology: Laying the Foundations*. (K. R. Peterson, Trans.). Berlin: De Gruyter.
- Peterson, K. R. (2019b). Phenomenology and Being-in-itself in Hartmann's Ontology: Laying the Foundations. *Horizon*, 8 (1), 33-51.
- Poli R., Scognamiglio C., Tremblay F. (Eds.) (2011). *The Philosophy of Nicolai Hartmann*. Berlin: De Gruyter.

Мушенко Марко Євгенович

магістр філософії
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
вул. Майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
E-mail: markmushenko@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2419-0282>

Дубова Ганна Вікторівна

старший викладач кафедри ділової української та іноземних мов
Національна академія внутрішніх справ
Навчально-науковий інститут права та психології
Київ, Солом'янська площа, 1, Україна
E-mail: avdubova@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3561-1210>

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Стаття надійшла до редакції: 10.03.2025

Схвалено до друку: 28.04.2025

**TERMINOLOGICAL PROBLEMS OF A POSSIBLE UKRAINIAN TRANSLATION
OF N. HARTMANN'S *ZUR GRUNDLEGUNG DER ONTOLOGIE*: AN ANALYSIS
OF K. PETERSON'S ENGLISH TRANSLATION**

Mushenko Marko E.

Philosophy Magister
V. N. Karazin Kharkiv National University,
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
E-mail: markmushenko@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2419-0282>

Dubova Hanna V.

Senior Lecturer, Department of Business Ukrainian and Foreign Languages
National Academy of Internal Affairs

Educational and Scientific Institute of Law and Psychology
Kyiv, Solomyanska Square, 1, Ukraine
E-mail: avdubova@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3561-1210>

ABSTRACT

The article examines the terminological challenges that any future translation project of the works of the semi-forgotten German philosopher N. Hartmann, specifically *Zur Grundlegung der Ontologie*, into Ukrainian may encounter. In the context of the growing interest in Hartmann's philosophy within the Western academic sphere, the Ukrainian history of philosophy is presented with an opportunity to engage with this scholarly movement. One of the key stages in such integration is the creation of academic translations of the philosopher's major works. The initial step in realizing this task, as suggested in the article, should be the translation of *Zur Grundlegung der Ontologie*. To prevent common terminological mistakes, the authors have conducted a detailed analysis of the English translation of this work by K. Peterson, also examining his "Translator's Notes." As a result of the study, the most difficult terms for translation were identified, classified into groups, their conceptual content analyzed, and possible Ukrainian translation options proposed. Special attention is given to terms originating from the philosophical projects of E. Husserl, G. W. F. Hegel, and M. Heidegger, as well as existing Ukrainian equivalents of these terms. Despite the overall clarity of Hartmann's language, which is based on a Latin-Greek philosophical lexicon, certain German-origin terms, particularly the paired terms *Dasein* and *Sosein*, remain problematic for accurate translation. The article not only outlines these difficulties but also lays the groundwork for a future Ukrainian translation of *Grundlegung*.

Keywords: Nicolai Hartmann, New Ontology, Critical Ontology, Categorical Analysis, Ontological Turn, Terms Translation, Ukrainian Translation, Phenomenology, Dasein, Cognition, Transcendent acts.

REFERENCES

- Bogachov, A. L. (2021). On the equivalence of translation of Martin Heidegger's "Being and Time". *Sententiae*, 60 (3), 83-91. [In Ukrainian]
- Hegel, G. W. F. (2004). *The Phenomenology of Spirit* / P. V. Tarashchuk, Trans. Kyiv: Osnovi. [In Ukrainian]
- Husserl, E. (2020). *Ideas for a Pure Phenomenology and Phenomenological Philosophy* / V. I. Kebuladze, Trans. Kharkiv: Folio. [In Ukrainian]
- Ferraris, M. (2014). *Manifesto of New Realism* / S. De Sanctis, Trans. New York: State University of New York Press.
- Harman, G. (2022). *Architecture and Objects*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Hartmann, N. (1938). *Möglichkeit und Wirklichkeit*. Berlin: De Gruyter.
- Hartmann, N. (1949a). *Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis*. 4th edition. Berlin: de Gruyter.
- Hartmann, N. (1949b). *Neue Wege der Ontologie*. 3rd edition. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag.
- Hartmann, N. (1955). Die Erkenntnis im Lichte der Ontologie. In Ders.: *Kleinere Schriften Bd. I: Abhandlungen zur Systematischen Philosophie* (pp. 122-179). Berlin: de Gruyter.
- Hartmann, N. (1965). *Zur Grundlegung der Ontologie*. 4th edition. Berlin: de Gruyter.
- Hartmann, N. (2019). *Ontology: Laying the Foundations*. (K. R. Peterson, Trans.). Berlin: De Gruyter.
- Kelly, E. (2011). *Material Ethics of Value: Max Scheler and Nicolai Hartmann*. London: Springer.
- Kalckreuth M., Schmieg G., Hausen F. (Hrsg.) (2019). *Nicolai Hartmanns Neue Ontologie und die Philosophische Anthropologie*. Berlin: De Gruyter.
- Peterson K., Poli R. (Eds.) (2016). *New Research on the Philosophy of Nicolai Hartmann*. Berlin: De Gruyter.
- Peterson, K. R. (2017). Nicolai Hartmann and Recent Realisms. *Axiomathes* 27, 161-174.
- Peterson, K. R. (2019a). Translator's Note. In N. Hartmann, *Ontology: Laying the Foundations*. / K. R. Peterson, Trans. Berlin: De Gruyter.
- Peterson, K. R. (2019b). Phenomenology and Being-in-itself in Hartmann's Ontology: Laying the Foundations. *Horizon*, 8 (1), 33-51.
- Poli R., Scognamiglio C., Tremblay F. (Eds.) (2011). *The Philosophy of Nicolai Hartmann*. Berlin: De Gruyter.

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

Article arrived: 10.03.2025

Accepted: 28.04.2025

Як цитувати: Мухенко, М., & Дубова, Г. (2025). ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОЖЛИВОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ «ZUR GRUNDLEGUNG DER ONTOLOGIE» Н. ГАРТМАННА: АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ К. ПЕТЕРСОНА. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*, (72), 320-332. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-72-31>

In cites: Mushenko, M., & Dubova, H. (2025). TERMINOLOGICAL PROBLEMS OF A POSSIBLE UKRAINIAN TRANSLATION OF N. HARTMANN'S ZUR GRUNDLEGUNG DER ONTOLOGIE: AN ANALYSIS OF K. PETERSON'S ENGLISH TRANSLATION. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*, (72), 320-332. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-72-31> [In Ukrainian]